

"Impressionisme" En lille replik

"Impressionisme" En lille replik

Herman Bang, 1890, 2,55 ns.

Kære Erik Skram¹

Først en hel måned efter hæftets fremkomst er „Tilskueren²“s juni-nummer med Deres „Et litterært Rundskue“ faldet mig i hænde. Ikke som nogen miskendt – tvært imod takker jeg Dem oprigtigt for al den modige anerkendelse, som De så ofte har skænket mig lige fra for ti år siden „Håbløse Slægter³“ udkom (De, kære Skram, var den gang den *eneste*, som sagde offentligt et opmuntrende ord om denne bog) og indtil den dag i dag – men som en stærkt interesseret vil De give mig lov til at forsøge at imødegå nogle af de indvendinger, som De retter mod „impressionismens“ væsen og fremgangsmåde og særlig imod mig.

„Når Bang“, siger De, „ikke vil give fuld og rund besked“ og „han aldrig vil gøre den dvælen og de overvejelser efter, så“ osv.

De har ved disse ord ramt sømmet netop på hovedet. Det er just dette „impressionisten“ ikke vil. Og grunden til, at han ikke vil det, er den, at han tror det ugørligt. Impressionismen i
15 fortællekunsten er netop barn af den fuldkomne mistillid til „den psykologiske roman“s „dvælen og overvejelser“.

Impressionisten tror, at det menneskelige følelsesliv med al dets tusindfoldige sammensathed er et endeløst og alt for uredt garn. Han strækker magtløs våben over for denne gådefulde blanding af bevidst og ubevidst, af villet og viljeløst. Rent ud sagt – hvis jeg tør udtale hele min mening – han
20 tror, *at så længe psykologisk videnskab ikke har fastere grund og skarpere kattens øjne, så længe vil psykologisk kunst ikke være andet end et virtuøsmæssigt dilettanteri.*

Al denne „dvælen“ og disse mange „overvejelser“ vil kun arte ud til de lange og uendelige vidtløftigheder, hvor „det sidste“ dog altid smutter bort mellem vore hænder – *også* fordi vore ord, når det drejer sig om skildring af det subtile⁴ menneskelige følelsesliv, ikke når så langt en gang
25 som selve vor fattige erkendelse. De er på denne gyngende grund for plumpe og bliver blot tunge siddende i mudderet.

Derfor flyr impressionisten bevidst dvælen, udredning og overvejelser, som for ham dog altid taber sig i det store mørke. Ja, træffer impressionisten i en roman eller en novelle en psykologisk „passage“, så er den ham, sandt at sige, snarest kun et betænkeligt bevis for, at forfatteren på dette

Fra *Forfattere*, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

Print og kopiering af dette materiale er tilladt, forudsat at det sker i overensstemmelse med skolens aftale med Copydan
Tekst & Node.

30 punkt ikke har nået til at fordøje sit stof.

Kun den i *handlen* omsatte tanke tror impressionisten, at hans erkendelse magter at følge. På denne *handlen*, den bestandig fortsatte *handlen*, fæster han da sin hele opmærksomhed, og de *handlende* mennesker bliver hans skildrings genstand.

Hans fremstillings mål er da at gøre disse *handlende* mennesker *levende*. Han higer møjsomt
35 efter, ad hundrede veje, at frembringe den yderste illusion af bevæget liv. Og når han pålægger sig al denne møje, er det netop, fordi han tror, at læserens „hjerne er et overmåde drevent redskab“ – så drevent et redskab, at den over for denne „levende“ kunst vil magte det samme som over for selve livet: Læseren vil også i kunsten „se mere end hans øjne er i stand til at sanse, forstå mere, end han netop har evne til at opfatte“.

40 Impressionisten er netop „medvidder i denne hemmelighed ved vort liv i naturen og mellem menneskene“.

Og det *mere*, som han tror, menneskene også i kunsten kan bringes til at se, det er netop – den sum af tanker, som rummes i handlingerne og som afspejles i dem.

Som al kunst vil også den impressionistiske fortællekunst gøre rede for de menneskelige
45 følelser og for menneskers tankeliv. Men den skyr al direkte udredning og viser os kun menneskenes følelser i en række af spejle – deres gerninger.

Her synes impressionisten da, idet han fremstiller den ustandsede *handlen*, at medtage *alt*. Men i virkeligheden er hans kunst som al anden: kunsten at sammentrænge. Hans arbejde er at udskille væsentligt fra uvæsentligt, og han medtager i sin skildring i virkeligheden kun de
50 *væsentlige* handlinger, det vil sige en handlingrække, hvor hver lille handling er et glug hul ind i det skildrede menneskes tankeliv – en række af udfaldsporte ind i følelseslivet hos den skildrede. Summen af tanker, vævet af følelser, som den drevne hjerne således kan nå bag om de medtagne handlinger, er det impressionistiske værks dulgte indhold. Dets værd beror på dybden af alt det – som ikke siges.

55 Impressionistens digtning vil ganske vist blive plat forkastet, hvis han kun „eftergør, hvad der kun i det givne øjeblik umiddelbart foregår“. Men i virkeligheden gør impressionisten mer end dette. Skildringen af det umiddelbart foregående er ham kun midlet, det diskrete middel, til at give det mere. De ydre ting, han maler, er kapslerne om den indre historie. På kapslernes gennemsigtighed beror deres værdi.

60 *En* fare løber impressionisten imidlertid.

Da han fortæller sit værks sande historie indirekte, plages han, som det synes, af en bestandig frygt – *den*, at den skjulte mening ikke fremlyser tydeligt nok.

Det er denne frygt, som avler noget vist kinesisk i hans maleri.

Han rykker nemlig, tror jeg, hver eneste enkelthed frem i det samme plan, så at sige helt ned
65 til lamperækken og hans billede bliver uden perspektiv. Det synes således, som om han har

Fra *Forfattere*, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

Print og kopiering af dette materiale er tilladt, forudsat at det sker i overensstemmelse med skolens aftale med Copydan
Tekst & Node.

kinesiske øjne. Og han opmarcherer alle sine detaljer i ét – tinsoldatagtigt – geled. Af frygt for at ikke hver enkelt detalje skal blive set, lader han alle enkeltheder marchere op ved siden af hinanden og opnår kun, at ikke nogen får fuldt albuerum.

70 Dette er en fare, som impressionisten måske selv ser, men for hvilken han alligevel kun gang på gang på ny bukker under.

... Dette er alt, hvad jeg, kære Skram, havde at sige. Den impressionistiske fortælleform vil vel, som alle kunstens former, kun have sin tid. Men selv den dag, hvor den er afløst af en ny form for fremstillingen, vil impressionismens nytte spores. Tiden vil have skærpet fordringen til skildringens anskuelighed.

75 Deres „litterære rundskue“ ender for forfatterne mistrøstende. En stille dam er for Dem dansk litteratur. Og kun malerne er med i ret arbejde.

Mon dog ikke også litteraturen har arbejdere? Og mon det er ret så grumt at nedslå deres mod?

Deres hengivne

80 *Herman Bang*

Her fra *Ved vejen*, Dansk lærerforening/Gyldendal 1974, taget fra *Kanon i dansk II*, Gyldendal 2005

¹ **Erik Skram:** (1847-1923) dansk forfatter og kritiker fra det moderne gennembrud, gift med Amalie Skram

² **Tilskueren:** månedsskrift (1884-1939) om litteratur, kunst, samfund og videnskab

³ **Håbløse Slægter:** Bangs debutroman fra 1879, som førte til sagsanlæg for usædelighed

⁴ **subtile:** spidsfindige

Fra *Forfattere*, LITTERATURPORTALEN, Gyldendal

Print og kopiering af dette materiale er tilladt, forudsat at det sker i overensstemmelse med skolens aftale med Copydan
Tekst & Node.

Denne pdf er udskrevet af Mads Nielsen, Aalborghus Gymnasium, 13-08-2023.